

Länsstyrelsen
Värmland

Natura 2000-område

SE0610242 Torrknölen

Dnr 511-6738-05

Bevarandeplan Natura 2000

(Enligt 17 § förordningen om områdesskydd 1998:1252)

Torrknölen, Torsby kommun, Värmlands län

Områdeskod och namn:	SEO610242 Torrknölen
Mittpunktskoordinat:	1324937 - 6768605
Totalareal:	205 ha
Fastställd av Länsstyrelsen:	2006-03-15
Områdestyp:	Området är utpekad enligt både Habitatdirektivet och Fågeldirektivet
Fastigheter:	Torsby kommun: Höljes 1:99, 1:152, 1:155, - 1:156, 1:158
Ägandeförhållande:	Privat

Beskrivning av området

Torrknölen är beläget i en trakt som domineras av bolagsägd mark och som hyser omfattande skogliga naturvärden. Ett stort antal nyckelbiotoper och rödlistade arter har noterats, bl.a. österut i Havsvalladalen samt på Jättstensberget strax söder om reservatet. Skogen på Torrknölen är i huvudsak grandominerad men betydande areal tallskog finns bl.a. på Torrknölens topp. Berggrunden utgörs av Värmlandsgranit som på flera ställen är blottlagd i området. Ofta är graniten starkt förskiffrad eller gnejsig. Jordarten domineras av sandig morän. I områdets lägre partier ökar blockhalten markant och är där både storblockig och blockrik. Terrängen präglas av den branta nordväst - nordöstsluttningarna på Torrknölen. Torrknölens topp ligger på ca 580 m.ö.h medan den lägsta delen vid den planerade P-platsen är belägen på ca 330 m.ö.h. På toppen och i östsluttningen av Torrknölen finns flera små myrar. I sluttningarna förekommer rörligt markvatten och källflöden här och var samt blockrika, fuktiga partier.

Skogen består huvudsakligen av gammal granskog med mer eller mindre lövinslag. På topplatån av Torrknölen finns en gles tallskog med stort inslag av hållmark. Spår efter brand förekommer allmänt i hela området. Vissa delar har stort inslag av lövträd som björk, asp och sälg.

Högstubbar och lågor av björk och asp noteras även. Granlågor och torrträd förekommer i varierad frekvens och nedbrytningsgrad. Torrknölen består till stor del av nyckelbiotoper som uppmärksammats i Skogsvårdsstyrelsens inventeringar. Här har man funnit flera signalarter och rödlistade arter som t ex skrovellav, dvärgbägarlav, stor aspticka och purpurmylia. År 2003 förklarades Torrknölen som naturreservat.

Ingående naturtyp enligt habitatdirektivet

Habitatkod	Habitatnamn	Areal (ha)	
		Rapporterad	Nytt förslag
9010	Västlig taiga	150	

Ingående arter enligt fågeldirektivet

Artkod	Artnamn
A104	Järpe <i>Bonasa bonasia</i>
A108	Tjäder <i>Tetrao urogallus</i>
A234	Gråspett <i>Picus canus</i>
A236	Spillkråka <i>Dryocopus martius</i>
A241	Tretåig hackspett <i>Picoides tridactylus</i>

Bevarandesyfte och bevarandemål

Syftet med Natura 2000-området Torrknölen är att bidra till att upprätthålla så kallad gynnsam bevarandestatus för de ingående naturtyperna och de ingående fågelarterna på biogeografisk nivå. För att uppnå gynnsam bevarandestatus krävs att specifika bevarandemål uppfylls. I nedanstående tabell framgår bevarandemål för naturtyperna och fågelarterna inom Torrknölens Natura 2000-område.

Art/naturtyp	Bevarandemål*
Västlig taiga (9010)	<p><i>Areal</i> Naturtypens utbredning bibehålls i minst x ha omfattning.</p> <p><i>Strukturer och funktioner</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Andel död ved/levande ved ska vara minst 1/x - Lövträdsandelen ska vara minst x %. - Icke inhemska trädslag ska saknas. <p><i>Typiska arter</i></p>
Järpe (A104) Tjäder (A108) Gråspett (A234) Spillkråka (A236) Tretåig hackspett (A241)	<p><i>Populationsutveckling</i></p> <p><i>Artens livsmiljö</i> (samma mål som för västlig taiga)</p>

*/Bevarandemålen fastställs efter basinventeringen

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus

För att ingående naturtyp och arter ska uppnå och bibehålla gynnsam bevarandestatus på lång sikt bör nedanstående förutsättningar uppfyllas.

9010 Västlig taiga

- Skoglig kontinuitet (naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning hos de olika trädslagen).
 - Naturvärden utvecklas huvudsakligen genom naturlig dynamik, vilket omfattar störningar, t ex stormfällningar, insektsangrepp, översvämningar och brand.
 - Olika typer av substrat:
 - Död ved; grenar, torrakor, lågor mm i olika nedbrytningsstadier samt olika typer av bränd ved
 - Gamla och grova träd med dithörande barkstruktur
 - Lövträd av t ex asp, sälg och rönn
 - Hålträd
- Substraten utgör viktiga livsmiljöer för kryptogamer och insekter. Vissa av substraten är även viktiga som boplatser för fåglar.
- Ostörd hydrologi i myrmarker och sumpskogar.
 - Påtaglig minskning av antalet typiska arter och deras populationer får ej ske.

A104 Järpe

Järpen föredrar tät flerskiktad barrskog med ett betydande inslag av lövträd (>10 %), främst al, björk och asp. Arten är som vanligast i sumpskogsområden, och rent generellt kan förekomst av surdråg, alkärr och bäckar sägas gynna arten. Lövträdsberoendet är särskilt utpräglat under vintern då järpen i stor utsträckning livnär sig på alknoppar, alhängen och björkknopp. Sommartid lever arten till stor del på vegetabilier i form av bärris och andra växter.

Järpen är stationär året om inom sitt revir (25–50 ha). Etablerade par lämnar inte sitt område så länge miljön är intakt. Inte heller ungfågeln är särskilt rörliga och i de flesta fall sprider de sig endast några få km från födelsereviret

A108 Tjäder

Tjädern kräver större sammanhängande skogsområden, som innehåller en variation både vad det gäller successionsstadier och skogstyper. Arten förekommer sällan i områden under 25 km². Vintertid kräver tjädern äldre successionsfaser av talldominerad skog, där den födosöker tallbarr och tallskott. På sommaren förekommer fågeln i varierande skogstyper, från gammal barrik skog till nybildade hyggen. Våtmarksområden är även av stor betydelse för tjädern, främst på våren då hönan livnär sig på skott av tuvull men även som födosöksplats för kycklingarna, vilka livnär sig på insekter under de första veckorna. Förutom att tjädern kräver mycket stora, variationsrika skogsområden är den starkt knuten till speciella spelplatser, vilka den traditionsbundet besöker.

A234 Gråspett

I Sverige är den vanligaste häckningsmiljön glesa blandskogsbestånd och barrbestånd med rikt inslag av grova lövträd. Arten livnär sig till stor del på myror och andra marklevande insekter och

förekomsten av ljusöppna, solexponerade miljöer i skogen är därför mycket viktig. Under vinterhalvåret utgörs födan till stor del av vedlevande insekter och under denna årstid ses arten ofta i alstrandskog och andra lövmiljöer med rik förekomst av död ved. Gråspetten häckar numera ofta i kvarlämnade grova aspar på hyggen.

Gråspetten rör sig över tämligen stora områden såväl under häckningen som på vintern.

Hackspettarna – A236 spillkråka och A241 tretåig hackspett

God tillgång på lövträd, framförallt asp, är ett gemensamt krav för hackspettarna. Död ved är en annan viktig faktor. Mindre påverkad, olikåldrad blandskog med inslag av sumpskogar utgör ett lämpligt habitat för hackspettarna. Äldre alstrandskogar är även lämpligt habitat för den tretåiga hackspetten.

Skogsbrand har historiskt sett spelat en viktig roll för hackspettarna på kort sikt genom insektsrikedom på brandfältet och på lång sikt genom bildandet av lövbrännor.

Lämpliga häckningsplatser är grova stammar av främst, asp, tall eller bok. Födan utgörs främst av vedlevande insekter och myror. Rotrötade granar med hästmyror är en favorit hos spillkråka, medan den tretåiga hackspetten gärna äter barkborrar.

Hotbild – vad kan påverka Natura 2000-området negativt?

Natura 2000-området är sedan år 2003 skyddat som naturreservat. Syftet med naturvårdsförvaltningen i naturreservatet är att bevara nuvarande naturskogs karaktär, och förstärka en gynnsam bevarandestatus för de arter som är knutna till områdets naturskog med sin förekomst av gamla träd, död ved och lövträd. Enligt reservatets föreskrifter råder förbud att avverka skog samt dika eller på annat sätt förändra vattenförhållandena. Genom reservatets föreskrifter förhindras exploatering av området. Någon direkt hotbild (exploatering) mot områdets naturtyper och arter finns därför inte. Indirekt kan dock åtgärder och verksamheter som sker utanför naturreservatet påverka området. Ökat kvävenedfall samt sur nederbörd är ett indirekt hot mot området, vilket på sikt kan komma att påverka vegetationen negativt, speciellt de känsliga kryptogamerna.

Bevarandeåtgärder med tidplan

Följande bestämmelse bidrar på olika sätt till att naturtypen *västlig taiga* samt arterna *järpe*, *tjäder*, *gråspett*, *spillkråka* och *tretåig hackspett* uppnår och bibehåller gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-området Torrknölen.

Gällande regelverk 2006:

- Tillståndsplikt gäller enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken för åtgärder eller verksamheter som på ett betydande sätt kan påverka miljön inom ett Natura 2000-område. *Tillstånd krävs inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman/är nödvändiga för skötsel och förvaltning av området.*

- Järpe och tjäder får jagas på de tider som anges i bilaga 1 till jaktförordningen (1987:905) Övriga tider på året är den fredad (3 § i jaktlagen (1987:259)). Fredningen gäller också dess ägg och bon.
- Gråspett, spillkråka och tretåig hackspett är fredad (3 § i jaktlagen (1987:259)). Fredningen gäller också dess ägg och bon.
- Enligt 1 a § Artskyddsförordningen är det förbjudet att avsiktligt störa fåglarna, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder. Det är även förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplattor.
- Torrknölen är sedan 2003 naturreservat. Syftet med reservatet är att bevara och vårda ett område med gammal och ställvis lövrik barrskog med gott om död ved. På så vis bevaras och förstärks förutsättningarna för skogslevande arter som hackspettar och kryptogamer. Genom reservatsbildningen och ingående skötsel finns förutsättningar för att förekomst av ingående arter säkerställs.

Bevarandestatus idag

9010 Västlig taiga

Nationellt

Naturtypens naturvärden är kopplade till naturlig gammal skog med lång skogskontinuitet, gamla träd och död ved, samt även till brandfält och yngre naturliga successionsstadier. Flera organismgrupper finns representerade bland de karaktärsarter och rödlistade arter som förekommer i naturtypen; insekter, lavar, svampar och mossor.

Denna mycket heterogena naturtyp finns spridd i hela den boreala delen av landet. De största arealerna finns i Norrlandslänen och där finns även mycket av de största naturvärdena, även om områden med höga naturvärden finns i hela landet. Naturvärden kopplade till granskog är speciellt riktade mot nordboreal region, men finns även i sydboreal. Tallskogar, brandfält och triviallövskogar har olika artsammansättning beroende på var i landet de ligger och kan därför ha höga naturvärden i hela den boreala regionen. Vissa trakter i fr.a. delar av Norrbotten, Västerbotten och Västernorrland, samt i bl.a. Orsa finnmark och nere i sydöstra Kalmar län har en mer påtaglig brandkontinuitet.

Västlig taiga är ett svensk-finskt tillägg och Sverige/Finland har därmed ett särskilt ansvar för naturtypen inom EU. Historiskt sett är förlusten av västlig taiga mycket stor och endast några få procent återstår (ca 3 % av 21 milj. ha) i boreal region. Produktionsskogsbruket är det största hotet mot naturtypen och dess naturvärden. Bristen på död ved, gamla träd och brandfält leder till en utarmning av artstocken och utdöendet av arter ligger inte i fas med den kvarvarande arealen. Mycket tyder på att flera arter endast lever kvar i restpopulationer som kommer att dö ut inom en snar framtid. Det är därför av stor vikt att så mycket som möjligt av naturtypen undantas skogsbruket. Avsaknaden av brand är också ett problem för naturtypens naturliga dynamik och artinnehåll.

Torrknölen

Torrknölens naturskog utgör ett representativt exempel på naturtypen västlig taiga. Skogens ålder, struktur och artsammansättning pekar på att naturliga processer formar skogen, även om det dock finns spår från tidigare avverkning. Förekomsten av typiska arterna för västlig taiga är god. Här finns arter som skrovellav, violettgrå tagellav, bärdlav, tretåig hackspett och tjäder. Flera rödlistade arter påträffas till

exempel aspgelélav och stor aspticka. Flera av de ingående arterna är signalarter. Signalarterna indikerar lång skoglig kontinuitet både vad det gäller levande barr- och lövträd men även olika former av död ved. Signalarterna indikerar också att området har hög och jämn luftfuktighet. Fågelarterna och kryptogamerna i området indikerar kontinuitet både på bestånds- och landskapsnivå.

Baserat på ovanstående karaktärer bedöms bevarandestatusen för naturtypen västlig taiga inom Torrkölens område i dagsläget vara gynnsam.

Bevarandestatus för ingående arter i fågeldirektivet

Nationellt

A104 Järpe

Den svenska populationen har uppskattats till drygt 100 000 par. Järpen häckar i samtliga län utom på Gotland. Järpen saknas även på Öland (H-län). Det svenska beståndet beräknas utgöra cirka 17 % av det europeiska utanför Ryssland. Målsättningen bör vara att bevara en livskraftig population om minst 150 000 par och att arten ej försvinner från något av de län där den finns idag. Järpen vill ha tät skog med förnygring av främst gran och med inblandning av al, björk och asp. Hög markfuktighet och förekomst av surdråg, alkärr och bäckar gynnar arten. Lövträdsandelen i reviret bör överstiga 10 % för att området skall accepteras.

Något direkt hot mot artens fortlevnad i Sverige finns ej. Järpen missgynnas dock flerstädes p.g.a. ett intensivt och storskaligt skogsbruk och generellt sett torde arten ha minskat kraftigt under den senaste 40-årsperioden.

I starkt fragmenterade skogslandskap med isolerade lämpliga bestånd mindre än 25 ha saknas i allmänhet järpen.

A108 Tjäder

Den svenska populationen har uppskattats till 84 000 - 110 000 par (1990-talets mitt), vilket utgör ca 10 % av det europeiska beståndet (inkl. europeiska Ryssland). Tjädern häckar i samtliga län utom Gotland. På Gotland har inplanteringsförsök gjorts. På norra Öland försvann de sista tjädrarna under 1980-talet. Starka minskningar har under de senaste 30 åren registrerats i Götaland och Svealand och även lokalt i Norrland. Orsaken till minskningen av tjäder beror främst på det storskaliga skogsbruket där landskapet kraftigt fragmenteras och stora monokulturer av gran och tall ersätter den tidigare, mer varierade skogen. Totalt sett finns dock inget hot mot artens fortlevnad i Sverige.

A234 Gråspett

Häckande bestånd av gråspett finns i O, C, U, T, S, W, X, Y, Z, AC och BD län. Det häckande beståndets storlek är svårbedömt en aktuell uppskattning är 700 - 1 000 par. Detta motsvarar ungefär 1 % av det samlade europeiska beståndet på cirka 100 000 par. Arten förekommer vida spritt i centrala och östra Europa med särskilt goda bestånd i Tyskland och Rumänien. Sedan mitten av 1970-talet har antalet observationer av gråspett sakta men säkert ökat i antal. Det förefaller dessutom som att en viss ökning sker i de södra delarna av utbredningsområdet, särskilt i C, U och T län där arten numera regelbundet observeras betydligt längre söderut än för 20 år sedan.

BirdLife International listar gråspetten som Declining i Europa och menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa, men att det europeiska beståndet har en otillfredsställande bevarandestatus.

A236 Spillkråka

Spillkråkan har under 1900-talet spridit sig söderut i Sverige, troligtvis på grund av att skogsarealen i landets södra del har ökat kontinuerligt. Spillkråkan häckar i samtliga svenska län, dock fåtaligt i Norrlands inland. Det svenska beståndet uppskattas till i storleksordningen 20 000 - 35 000 par. Detta motsvarar ungefär 10 % av det samlade europeiska beståndet på 200 000 - 265 000 par. Beståndet i södra Sverige förefaller vara tämligen stabilt. Utvecklingen i Norrlands inland är mera osäker, främst beroende på de låga tätheterna och att inventeringsunderlaget är väl litet. BirdLife International listar spillkråkan som *secure* i Europa, men menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande.

A241 Tretåig hackspett

Tretåig hackspett häckar regelbundet i mellersta och norra Sverige, men är numera ovanlig söder om den biologiska norrlandsgränsen. Häckande bestånd finns i O, E, D, AB, C, U, T, S, W, X, Y, Z, AC och BD län. Tillfälliga häckningar har konstaterats på Sydsvenska höglandet ner till Hallandsåsen i Skåne.

Det svenska beståndet beräknades vid mitten av 1990-talet till mellan 5 500 och 7 500 par, vilket utgör cirka 10 % av det samlade europeiska beståndet på knappt 60 000 par. Arten förekommer främst i den boreala zonen i norra Europa, men reliktbestånd finns i Alperna, Karpaterna och andra bergsområden i Centraleuropa.

Det svenska beståndet har minskat kraftigt under hela 1900-talet och i ökande takt efter 1950. Minskningen i de kustnära, av skogsbruk hårdast påverkade delarna av Norrland uppgår förmodligen till minst 80 %. Som en följd av detta har tyngdpunkten i artens förekomst gradvis förskjutits allt längre in mot de klimatiskt mer utsatta och totalt sett mindre produktiva fjällnära skogsområdena.

Tretåig hackspett är rödlistad i kategorin Sårbar (VU) i Sverige. BirdLife International listar tretåig hackspett som *declining* i Europa och menar att det är angeläget att Europa tar ett ansvar i artens bevarande. Arten är placerad i SPEC kategori 3, vilket innebär att dess utbredning inte är koncentrerad till Europa, men att arten inom regionen har en otillfredsställande bevarandestatus.

Bevarandestatus för fågeldirektivets arter på Torrknölen

Järpe, tjäder, spillkråka, gråspett och tretåig hackspett förekommer sparsamt-allmänt i skogslandskapet runt Torrknölen. Uppgifter om arternas populationsstorlek och trend saknas. Bevarandestatus är oklar men troligen gynnsam.

Uppföljning

För att kunna bedöma naturtypers och arters bevarandestatus krävs uppföljning av uppsatta bevarandemål. Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras.

För tillfället pågår ett nationellt projekt där metoder och arbetssätt anpassade för övervakning av Natura 2000 arbetas fram.

Bilaga

1. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning
2. Utbredning av naturtyp (klart efter basinventeringen)

Referenser

Länsstyrelsen Värmland, Miljöenheten. *Beslutsunderlag och skötselplan till Torrknölens naturreservat*. Beslut 2003-04-14. Karlstad.

Naturvårdsverket. *Natura 2000- Art och naturtypsvisa vägledning*. (<http://www.naturvardsverket.se>) 05-02-25

Naturvårdsverket, Rapport 5434. *Uppföljning av Natura 2000 i Sverige- Uppföljning av habitat och arter i habitatdirektivet samt arter i Fågeldirektivet*. Naturvårdsverket 2005.

Nitare, J. 2000. *Signalarter – indikatorer på skyddsvärd skog, flora över kryptogamer*. 2:a upplagan. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping